

УДК

Мартиненко В.П.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ

Вплив держави на податкову політику суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку економіки

Анотація. У статті розглядаються проблеми взаємозв'язку державної податкової політики та податкової політики суб'єктів господарювання. Запропоновано шляхи покращення платіжної дисципліни платників податків.

Ключові слова: податкова політика, справляння податків, суб'єкти господарювання, підприємницька діяльність.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы взаимосвязи государственной налоговой политики и налоговой политики субъектов хозяйствования. Предложено пути улучшения платежной дисциплины плательщиков налогов.

Ключевые слова: налоговая политика, взыскание налогов, субъекты хозяйствования, предпринимательская деятельность.

Annotation. The article discusses the relationship between state tax policy and tax policy entities. Suggested ways to improve the payment discipline of taxpayers.

Key words: tax policy, tax collection, economic entities, entrepreneurial activity.

Постановка проблеми. Минулі роки реформування української економіки були насичені складними процесами як для країни в цілому, так і для окремих підприємств. Перетворення зачепили практично всі сфери господарської діяльності, але особливо значимими вони були в тих областях, де зміст економічних відносин між державою та суб'єктами підприємницької діяльності набув кардинальних змін. До таких областей відносяться і

податкові відносини, які формуються між державою та підприємствами в процесі справляння податків та податкових платежів.

Ефективність різних заходів, що здійснюються з метою реалізації державної податкової політики, визначаються, в першу чергу, відповідною реакцією підприємств-платників податків. Очевидно, що практично будь-які дії, що здійснюються державою у сфері податкових відносин, впливають на процес прийняття економічних рішень суб'єктами господарювання.

З однієї сторони, чим більш жорстко тисне на бізнес держава, тим більше стимулів появляється у платників податків для приховування об'єктів оподаткування або неналежного використання своїх обов'язків по сплаті податків та податкових платежів. З іншої – послідовна політика держави по зменшенню податкового навантаження на підприємства призводить до розширення їх фінансових можливостей і, як наслідок, активізації господарської діяльності.

Проблеми податкової політики держави досліджувались і висвітлювались такими вітчизняними вченими як Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я., Соколовська А.М., Василик О.Д. та інш. [1-3]. Слід зазначити, що більшість авторів у своїх дослідженнях піднімають питання, пов'язані з проблемами ефективності податкової системи України та визначення основних напрямків її реформування в контексті задач, які стоять перед державою.

Ні в одному із розглянутих джерел не було проведено комплексної оцінки реакцій підприємств на ті чи інші заходи державної податкової політики і їх взаємозв'язку з цілями розвитку самих суб'єктів господарювання. Разом з тим, стабілізація економічної ситуації в країні та ріст інтересу до розробки економічної стратегії і тактики підприємства ставлять питання про визначення його цілей і задач в області оподаткування, причому не просто з позиції мінімізації податкових платежів, але і з точки зору реалізації основних цільових установок виробничо-комерційної діяльності. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що

проблеми податкової політики підприємства не отримали належної уваги в сучасній теорії оподаткування і дослідження в цьому напрямку являє собою важливу науково-практичну проблему.

Головне завдання даного наукового дослідження - оцінити сучасний стан справляння податків та податкових платежів в Україні і на підставі даного аналізу визначити шляхи його покращення.

Виклад основного матеріалу. Задача органів державної влади при розробці комплексу заходів податкової політики – визначити конкретні параметри системи оподаткування, що в найбільшій мірі відповідають пріоритетам розвитку економіки в цілому, при дотриманні балансу інтересів держави та платників податків.

Очевидно, що податкова політика, яка проводилась державою протягом 90-их років призвела до того, що багато підприємств приховували і продовжують приховувати свої валові доходи, адже частка збиткових суб'єктів господарювання по всіх видах економічної діяльності в Україні досить значна, про що свідчать дані табл.1 [4].

Таблиця 1

Питома вага підприємств, які мали збитки від звичайної діяльності за видами економічної діяльності

(% до загальної кількості)

Вид діяльності	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	6 міс. 2007р.
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	48,2	42,3	33,3	33,8	31,3	17,2
Промисловість	41,8	39,9	37,5	36,5	34,7	38,9
Будівництво	37,9	35,7	33,7	33,8	31,9	41,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	35,7	34,7	31,6	30,1	30,6	32,0
Діяльність готелів та ресторанів	43,0	41,9	38,4	37,2	35,8	37,9
Діяльність транспорту та зв'язку	45,3	41,8	39,3	38,3	37,2	42,2

Фінансова діяльність	37,3	32,5	33,9	33,7	33,1	25,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	37,3	37,2	38,3	38,8	38,0	37,8
Освіта	27,1	29,9	31,9	29,6	26,2	24,3
Охорона здоров'я та соціальної допомоги	35,0	35,1	34,0	31,7	31,6	40,2
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та послуг	38,0	35,8	36,8	35,8	35,0	41,7

Цю статистику неможливо пояснити тільки недоліками платіжної дисципліни, які стали результатом нерозвиненості ринкових відносин і відсутності культури сплати податків в українській економіці. Скоріше всього саме падіння податкової дисципліни стало результатом значного податкового тиску, що покладено державою на платників податків. На початку 90-их років суб'єкти господарювання були готові своєчасно сплачувати податки та податкові платежі. Але рано чи пізно наступала критична ситуація, коли сума грошових надходжень підприємства ставала меншою його сумарних обов'язків по сплаті податків, виплаті заробітної плати і сплаті грошима хоч би частини рахунків основних постачальників.

Пріоритетна сплата податків в цій ситуації означала б зупинку суб'єкта господарювання. В результаті підприємство в певний момент не могло заплатити всі податки та податкові платежі. Це призводило до виникнення простроченої заборгованості і додаткових обов'язків перед бюджетом у вигляді нарахованих пені та фінансових санкцій.

Загальний результат зводився до того, що на підприємстві утворювалась велика заборгованість перед бюджетом та державними цільовими фондами, яку воно об'єктивно не могло погасити. При цьому істотно змінювалась система пріоритетів суб'єкта господарювання, як у відношенні черговості платежів, так і у відношенні власної інвестиційної політики. Сплата податків по пріоритетності переміщувалась на останнє місце. При цьому ця тенденція

поширювалась також і на цілком платоспроможні підприємства, які не хотіли нести на собі увесь податковий тягар.

В інвестиційній політиці суб'єктів господарювання фактор великої простроченої заборгованості перед бюджетом призводив до зміщення акцентів на короткострокові проекти. Ця тенденція пояснювалась ризиком можливого банкрутства підприємства. В умовах загальних неплатежів було очевидним, що процедура банкрутства не може бути застосована до всіх підприємств-боржників. Проте, для кожного окремого суб'єкта господарської діяльності банкрутство залишалось можливим, а, відповідно, існував перманентний ризик переділу власності.

У зв'язку з цим, власники всіх підприємств-боржників в кращому випадку були готові на інвестиції лише з дуже коротким терміном окупності, а в гіршому – прагнули до вилучення коштів з даних підприємств. Останній тенденції особливо сприяв той факт, що списання коштів в рахунок сплати податків та податкових платежів в безакцептному порядку, яке практикується органами ДПС для погашення податкового боргу, логічно обумовило переведення всіх розрахунків з постачальниками та споживачами на мілкі посередницькі фірми.

Не дивлячись на ці негативні тенденції, держава не спішила вносити коригування в свою політику в області оподаткування, пов'язані із зниженням податкового тиску та розширенням бази оподаткування. В цій ситуації більшість підприємств, які мали значні обсяги реалізації і забезпечували основні надходження податкових платежів в бюджет, почали нарощувати прострочену заборгованість по податкових платежах, або ж уходили в тіньовий сектор.

Слід зазначити, що за останні десять років державою були прийняті багаточисельні спроби вдосконалити податкову систему, що призвело до зменшення податкового тиску, але значного підвищення рівня відповідальності підприємств щодо сплати податків та податкових платежів в країні так і не відбулось, про що свідчать результати оперативної роботи

працівників податкової служби. Так, з 1996р.податковою міліцією, як складовою частиною органів ДПС України, розкрито понад 90 тис. злочинів у сфері оподаткування. Виявлено майже 30 тис. фактів необґрунтованих заявок на відшкодування ПДВ на суму близько 13 млрд. грн. Знешкоджено діяльність більш як 40 тис. підприємств з ознаками фіктивності, встановлено місцезнаходження 223 тис. суб'єктів господарювання, що не сплачували податки. Протягом 2006р. працівниками органів ДПС завдяки покращенню контрольної-перевірочної роботи донараховано до бюджетів усіх рівнів 4,4 млрд. грн., що на 500 млн. грн. більше порівняно з 2005 роком. В 2004р. податковою міліцією викрито 7,8 тис. злочинів у сфері оподаткування, в 2005р. – 6,1 тис., а в 2006р. - 7255 злочинів, з яких 2050 - ухилення від сплати податків, а також виявлено 365 злочинів із сумою завданих збитків державі понад 1 млн. грн. [5].

Таким чином, можна констатувати, що для багатьох суб'єктів господарювання нарощування кредиторської заборгованості перед бюджетом і приховування частини своїх фінансових потоків до сих пір залишається одним із поведінкових стереотипів, який накладає відбиток на пріоритети їх податкової політики.

Дослідження показало, що найбільший вплив на прагнення підприємств мінімізувати податкові платежі здійснюють наступні складові сучасної податкової системи:

1) Податкова база - від її величини напряду залежить сума податку, який сплачує суб'єкт господарювання.

2) Податкова ставка, адже якщо вона стає надто високою, під дією економічних факторів починає звужуватись податкова база. Це призводить, в кінцевому результаті, до зменшення податкових платежів в бюджет, що було відмічено відомим економістом, прихильником концепції економіки пропозиції А. Лаффером.

Слід зазначити, що в порівнянні з іншими країнами, величина податкових ставок в Україні по основних видах податків є однією з низьких в

Європі (табл.2) [6]. Та все ж, з метою ефективної реалізації державної податкової політики, істотного зменшення обсягів тіньової економіки, в країні необхідно знижувати податковий тиск. Доки суб'єкти господарювання не відчують реального зниження податкового тиску і не впевняться в послідовній практичній реалізації задекларованих державою намірів, вони не підуть на легалізацію своєї діяльності, а відповідно, не варто чекати і розширення податкової бази.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика податкових ставок в країнах

Європи

Країна	Податок на прибуток підприємств	Стандартна (основна ставка ПДВ)	Прибутковий податок
Австрія	34%	20%	10-50%
Бельгія	34%	21%	25-57%
Хорватія	20%	22%	22,98%
Данія	30%	25%	45,6%
Фінляндія	29%	22%	52,806%
Франція	33%	19,6%	12-54%
Німеччина	25%	16%	25,9-53%
Ірландія	16%	21%	27-48%
Італія	36%	20%	10-51%
Люксембург	23%	15%	17,874%
Мальта	35%	15%	30,06%
Нідерланди	35%	19%	6,35-60%
Росія	24%	20%	13%(податок на дохід)
Україна	25%	20%	15% (податок на дохід)
Норвегія	28%	24%	223,5-37,5%
Іспанія	35%	16%	30-56%
Швеція	28%	25%	30-50%
Швейцарія	27,8%	7,6%	16,9%
Великобританія	30%	17,5%	20-40%
Кіпр	-	10%	22,789%

3) Відповідальність за порушення податкового законодавства. На мою думку, в Україні необхідно підвищити вплив на платників податків фінансовою відповідальністю. Слід зазначити, що Законом України «Про

порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» №2181-III від 21.12.2000р. (ст.9) передбачено у разі несвоєчасної подачі податкової звітності платником податків застосування контролюючим органом штрафної санкції у розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожне таке неподання чи несвоєчасну подачу. Доречно відмітити, що у Франції за аналогічне порушення застосовується фінансова санкція у розмірі 80% від суми податкового зобов'язання, що підлягає сплаті, а в Бельгії – 100% [7]. Незначні також штрафні санкції застосовуються в Україні і за донарахування платнику податків сум податкового зобов'язання контролюючим органом (не менше 170 грн. і не більше 50% донарахованого податку). Варто зазначити, що в Турції за аналогічне порушення фінансова санкція передбачена у розмірі 300% від суми донарахованого податку [7]. Оскільки ставки основних податкових платежів на даний час не зменшені, на мій погляд, такий підхід із сторони держави до відповідальності платників податків щодо своєчасного нарахування та сплати податків та податкових платежів сприяє втраті суб'єктами господарювання правових орієнтирів, негативно впливає на платіжну дисципліну. Підвищення ефективності державного контролю за діяльністю платників податків є необхідною умовою зміни пріоритетів суб'єктів господарювання в області формування податкової політики. Особливо в даний час, коли більшість протизаконних дій у сфері оподаткування здійснюються із застосуванням заздалегідь розроблених схем, юридично майже бездоганних, що, на перший погляд, не дає підстав вважати їх злочинами.

4) Величина супутніх витрат. В умовах недосконалості податкового законодавства, багато положень якого носять неоднозначний характер, а також не завжди достатньої кваліфікації робітників податкового відомства, питання стосовно правомірності тих чи інших оптимізаційних рішень вирішуються в судовому порядку і багато в чому залежать від кваліфікації юристів, які представляють інтереси сторін. Це призводить до того, що

податкові органи, звідома володіючи меншими ресурсами в порівнянні з великими підприємствами-платниками податків, часто не можуть доказати обґрунтованість своєї позиції.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз показує, що сучасна політика українських підприємств стосовно сплати податків є відображенням податкової політики держави. Зміщення пріоритетів податкової політики суб'єктів господарювання в сторону мінімізаційних заходів є неминуча реакція на фіскально орієнтований характер державної політики в області оподаткування, а незаконність методів, які використовуються в ході цих заходів, є прямий результат нечіткості законодавства та відсутності адекватної системи контролю.

У зв'язку з цим на даний час в державі необхідне здійснення двох зустрічних процесів: з однієї сторони необхідно шляхом внесення змін в податкове законодавство знизити податкове навантаження на підприємства, а з іншої – покращити якість податкового адміністрування, що буде сприяти росту податкових надходжень. При цьому зниження податкового навантаження повинне бути настільки істотним, щоб платники податків змінили своє ставлення до податкової системи і віддали перевагу сплаті податків, а не ухиленню від них. Крім того, в Україні назріла настійна необхідність прийняття Податкового кодексу, в якому повинна бути відображена цілісна і логічно ув'язана концепція податкової політики держави, яка б носила антикризовий та антиінфляційний характер. Дана політика повинна базуватись на принципах, в першу чергу, прозорості, адже платники податків повинні знати, як витрачаються кошти державного та місцевого бюджетів, які вони наповнюють, а також загальності, соціальної справедливості, стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності.

Список використаної літератури:

1. Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика: Навч. посібник – К.: Центр навч. літер., 2006. – 468с.
2. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення – К.: Знання-Прес, 2004. – 454с.
3. Василик О.Д. Податкова система України: Навч. Посібник – К.: ВАТ «Поліграф книга», 2004. – 478с.
4. Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Міністерство економіки України. – К. 2007 – Вип.7(81). – 89с.
5. Корячкін В. Без податкової міліції проблематичний ефективний розвиток податкової служби // Вісник податкової служби №8, лютий 2007р., С.3-5.
6. Матеріали європейської конференції організацій – членів AGN International. 2002, Хорватія.
7. Русакова И.Г., Кашин В.А. Налоги и налогообложение: Москва. Финансы, Юнити. 1998г. С.16-17.